

УДК 330.5

С. М. Халатур,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
Є. М. Кубасова,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

S. Khalatur,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Finance and Banking Department,
Dnipro State Agrarian and Economic University
E. Kubasova,
Dnipro State Agrarian and Economic University

FEATURES OF THE FINANCIAL ACTIVITY OF THE ENTERPRISES OF THE AGRICULTURAL INDUSTRY

У статті розглянуто суть і значення фінансової діяльності підприємств сільськогосподарської галузі. Відображено різноманітність визначень поняття "фінансовий стан", що зумовлено у всебічному дослідженні цієї теми. Фінансовий стан підприємства — це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Визначено основні завдання та напрями здійснення фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств. Запропоновано основні шляхи зміцнення фінансового стану аграрних підприємств.

The essence and importance of financial activity of agricultural enterprises are considered in the article. Reflected the variety of definitions of the concept of "financial condition", which is due to a comprehensive study of this topic. The financial condition of an enterprise is a complex concept that is the result of the interaction of all elements of the system of financial relations of an enterprise, is determined by a combination of production and economic factors and is characterized by a system of indicators reflecting the availability, location and use of financial resources. Outstanding main tasks and directions of financial activities of agricultural enterprises. The main ways of strengthening the financial condition of agricultural enterprises have been set.

Ключові слова: фінансова діяльність, сільське господарство, сільськогосподарська галузь, покращення фінансового стану, фінансова стійкість.

Key words: financial activities, agriculture, improvement of financial condition, financial stability.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В організаційній та управлінській роботі підприємств фінансова діяльність посідає особливе місце. Фінансовою діяльністю сільськогосподарських підприємств є виконання фінансової частини їхніх виробничо-господарських бізнес-планів. Від неї багато в чому залежить своєчасність і повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності та розвитку аграрного підприємства, виконання фінансових зобо-

в'язань перед державою й іншими суб'єктами господарювання. Саме тому її правовому регулюванню відводиться значне місце в аграрному секторі.

АНАЛІЗ

ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Формування фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств та агробізнесу викладені в працях відомих вітчизняних та закордонних учених таких,

Таблиця 1. Визначення поняття фінансового стану у різних джерелах інформації

Білуха М.Т.	стверджує про те, що фінансовий стан підприємства – «це його активи і пасиви, що відображають наявність і розміщення фінансових ресурсів на певну дату» [2]
Крейніна М.Н.	вважає, що це сукупність показників, які відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів [4]
Покропивний С.Ф.	розглядає не фінансовий стан підприємства, а фінансово-економічний, який «характеризується рівнем прибутковості і рентабельності капіталу, фінансовою стійкістю і динамікою структури джерел фінансування, здатністю розраховуватися за борговими зобов'язаннями» [5]
Савицька Г.В.	визначає як «економічну категорію, що відображає стан капіталу в процесі його кругообігу і здатність суб'єкту господарювання до саморозвитку» [7]
Цал-Цалко Ю.С.	вказує, що фінансовий стан підприємства визначається сукупністю показників, які відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, його реальні й потенційні фінансові можливості, які прямо залежать від результатів їх підприємницької діяльності [8]

як О.М. Бандурка, М.Т. Білуха, М.Д. Білик, М.Н. Крейніна, А.Б. Крутик, А.М. Литовських, С.Ф. Покропивний, А.М. Поддєрьогін, Г.В. Савицька, Ю.С. Цал-Цалко та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті полягає у поглибленні теоретико-методичних аспектів здійснення фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств, визначенні сутності фінансової діяльності та фінансової стійкості підприємства та обґрунтуванні необхідності їх систематичної оцінки, пошуку шляхів зміцнення фінансового стану аграрних підприємств у посткризовий період їх розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Внаслідок проведення аграрної реформи в Україні створено реальні передумови необхідні для формування ринкового фінансово-правового механізму регулювання діяльності сільськогосподарських підприємств. Однак цей механізм діятиме лише за наявності різних суб'єктів власності й форм господарювання, конкуренції за ринок збуту продукції, цінних паперів, фінансово-кредитних послуг сільськогосподарських товаровиробників тощо. Слід зауважити, що саме наявність законодавчого закріплення розмаїття форм суб'єктів аграрного господарювання, заснованих на різних формах власності, стала головною передумовою розвитку ринкового механізму регулювання фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств. Сучасні фінансово-кредитні відносини у сільському господарстві ґрунтуються на принципах: заборони прямого втручання держави у фінансову діяльність суб'єктів аграрного господарювання; партнерства у фінансових відносинах між фінансово-кредитними установами (банками, кредитними спілками) та сільськогосподарськими підприємствами; самообмеження, тобто обрання напрямів діяльності залежно від фінансових можливостей підприємства тощо. Ці принципи знайшли своє відображення в ЦК та ГК, законах України від 18 вересня 1991 р. "Про інвестиційну діяльність", від 19 вересня 1991 р. "Про господарські товариства", від 19 лютого 1992 р. "Про колективне сільськогосподарське підприємство", від 17 липня 1997 р. "Про сільськогосподарську кооперацію", від 20 травня 1999 р. "Про Національний банк України", від 16 липня 1999 р. "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", від 20 березня 1991 р. "Про банки і банківську діяльність", від 12 липня 2001 р. "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", "Про фермерське господарство" та в інших нормативно-правових актах [8].

Виробничо-господарська і фінансова-економічна підприємницька діяльність сільськогосподарських підприємств становить єдине ціле. Фінансово-економічні відносини у сфері цієї діяльності охоплюють ту їхню частину, яка стосується забезпечення її коштами (грішми, фінансами). Це в першу чергу грошова оцінка усіх основних, обігових фондів та спеціальних фондів, наявної готівки, вартості у грошовому виразі

усіх тих знарядь і заходів, що набуваються, використовуються і списуються в результаті виробничо-господарської діяльності; це кошти на оплату праці усіх категорій працівників і це грошова оцінка тієї сільськогосподарської продукції, яку сільськогосподарське підприємство реалізувало або ще має реалізувати. Під фінансовою діяльністю сільськогосподарських підприємств слід розуміти процес, спрямований на забезпечення виробничо-господарської діяльності коштами (грішми, фінансовими ресурсами), що визначає фінансовий стан підприємства. У ході проведених досліджень нами виокремлено поняття фінансового стану підприємства та огляду різних джерел, які наведені у таблиці 1.

Фінансову діяльність можна оцінити через аналіз фінансових результатів. Це комплекс дій, які спрямовані на вивчення результатів діяльності підприємства за певний період часу, з метою визначення ефективності використання всіх ресурсів, виявлення можливих недоліків в управлінні цього підприємства та надання необхідної інформації для оперативного керівництва для підвищення результативності діяльності підприємства. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства включає такі провідні елементи дослідження:

— "горизонтальний" аналіз — це дослідження змін кожного показника за поточний період, що розглядається;

— "вертикальний" аналіз даних — це дослідження структури відповідних показників і їх змін;

— "трендовий" аналіз — це дослідження в загальному вигляді динаміки зміни показників фінансових результатів діяльності за звітний період.

Джерелами аналітичної інформації для аналізу діяльності сільськогосподарських підприємств є фінансовий план, бізнес-план, дані бухгалтерського обліку за розрахунками результатів діяльності, показники фінансової звітності ф. № 1 "Звіт про фінансовий стан", ф. № 2 "Звіт про сукупний дохід", ф. № 3 "Звіт про рух грошових коштів", ф. № 4 "Звіт про власний капітал", ф. № 5 "Примітки до річної фінансової звітності", дані статистичної звітності, показники внутрішньої управлінської звітності [2].

Формування фінансових ресурсів на підприємствах відбувається під час формування статутного фонду, а також у процесі розподілу грошових надходжень у результаті повернення авансованих коштів у основні та оборотні фонди, використання доходів на формування резервного фонду, фонду споживання і фонду накопичення. У зв'язку з цим поняття "формування" та "розподіл" доцільно розглядати як єдиний процес у суспільному виробництві. Отже, формування та використання фінансових ресурсів сільськогосподарськими підприємствами — це процес утворення ними грошових фондів для фінансового забезпечення операційної та інвестиційної діяльності, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання. Рух грошових потоків кількісно відображає всі стадії процесу відтворення через формування, розподіл та використання грошових доходів, цільових фондів.

Рис. 1. Основні завдання та напрями здійснення фінансової діяльності сільськогосподарського підприємства

Відтак, фінансові ресурси є безвідмовним індикатором виникнення вартісних диспропорцій: дефіциту грошових коштів, неплатежів, нецільового використання коштів, збитків та інших негативних явищ у процесі фінансово-господарської діяльності підприємств. Тобто фінансовим ресурсам властива потенційна можливість контролювати фінансово-господарську діяльність аграрних підприємств.

Фінансова діяльність виконує обслуговуючу роль відносно виробничо-господарської діяльності, та розглядається як один з найважливіших інститутів аграрного підприємства. Різним видам сільськогосподарських підприємств притаманний свій особливий режим формування фінансових ресурсів. Нами визначені особливості формування фінансових ресурсів залежно від організаційно-правової форми підприємства. Слід зазначити, обов'язковими передумовами ефективного функціонування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств, на нашу думку, є: різноманітність форм власності; свобода підприємництва та самостійність у прийнятті рішень; вільне ринкове ціноутворення та конкуренція; самофінансування підприємництва; правове забезпечення правил економічної поведінки всіх суб'єктів підприємницької діяльності; обмеження і регламентація державного втручання в діяльність підприємств.

Так, фермерське господарство, формує свої фінансові ресурси за рахунок власних доходів, тобто прибуткової господарської діяльності, а також може отримувати кошти Українського державного фонду підтрим-

ки фермерських господарств на безповоротній основі та на конкурсних засадах на поворотній основі.

На безповоротній основі кошти надаються на такі цілі:

1) відшкодування вартості розробки проектів відведення земельних ділянок для ведення фермерського господарства;
 2) відшкодування частини витрат, пов'язаних зі сплатою відсотків за користування кредитами банків, та часткову компенсацію витрат на придбання першого трактора, комбайна, вантажного автомобіля, будівництво тваринницьких приміщень, в т.ч. вартість проектно-кошторисних документів, пільгові умови кредитування, страхування фермерських господарств;

3) підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів фермерських господарств у сільськогосподарських навчальних закладах;

4) розширення досліджень із проблем організації і ведення виробництва у фермерських господарствах;

5) видання рекомендацій з питань використання досягнень науково-технічного прогресу в діяльності фермерських господарств;

6) забезпечення гарантій при кредитуванні банками фермерських господарств;

7) забезпечення функціонування Українського державного фонду підтримки фермерських господарств та його регіональних відділень [3; 7].

Поворотна допомога фермерським господарствам надається для виробництва, переробки та збуту виробленої продукції, на здійснення виробничої діяльності та інші передбачені статутами Українського державного фонду підтримки фермерських господарств цілі під гарантію повернення строком від 3 до 5

років. Споживчі товариства, спілки та їх підприємства мають право одержувати в установах банків, у підприємств і організацій позички та несуть повну відповідальність за додержання кредитних договорів і розрахункової дисципліни. Після платежів у бюджет та інших обов'язкових відрахувань прибуток розподіляється загальними зборами членів споживчого товариства (зборами уповноважених) та радами відповідних спілок згідно з їх статутами. Споживчі товариства, спілки та їх підприємства самостійно або на договірних засадах встановлюють вільні ціни і тарифи на продукцію виробничо-технічного призначення, сировину, сільськогосподарську продукцію та товари народного споживання, що виробляються і закупаються ними, надані послуги з урахуванням попиту й пропозицій, за винятком продукції, товарів і послуг, на які передбачено державне регулювання цін і тарифів. Дохід сільськогосподарського кооперативу формується з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних і прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці найманого персоналу. Дохід розподіляється на податки та збори (обов'язкові платежі) до відповідних бюджетів; погашення кредитів; покриття збитків; проведення відрахувань у фонди кооперативу; кооперативні виплати; виплату часток доходу на паї (до 20,0 %, що визначені до розподілу). Порядком використання доходу кооперативу (об'єднання) встановлюється статут. Доходи державних та комунальних сільськогосподарських підприємств формуються як за рахунок загальних джерел (доходи від реалізації про-

дукції, робіт, послуг; доходи від цінних паперів; кредити банків та інших кредиторів та ін.), так і спеціальних (дотації, субсидії, субвенції та інші засоби державної підтримки). Сільськогосподарські підприємства займаються не лише операційною, а й фінансовою чи інвестиційною діяльністю з метою досягнення максимально можливого використання фінансових ресурсів й отримання прибутків. У той же час вкладення капіталу у фінансову та інвестиційну діяльність пов'язано з підвищенням ризику, порівняно з операційною діяльністю. В організаційній та управлінській роботі сільськогосподарських підприємств фінансова діяльність посідає особливе місце. Від неї багато в чому залежить своєчасність і повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності та розвитку підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед державою й іншими суб'єктами господарювання [2].

За ринкових умов аграрне підприємство самостійно визначає напрямки та розмір використання прибутку, який залишається в його розпорядженні після сплати податків. Метою складання фінансового плану є визначення фінансових ресурсів, капіталу та резервів на підставі прогнозування величини фінансових показників: власних оборотних коштів, амортизаційних відрахувань, прибутку, суми податків. Підприємства, плануючи витрати на виробництво та реалізацію сільськогосподарської продукції, неодмінно слід урахувувати резерви зниження її собівартості, до яких належать: поліпшення використання основних виробничих засобів та збільшення у зв'язку з цим випуску продукції на кожну гривню основних засобів; раціональне використання сировини, матеріалів, палива, енергії та скорочення витрат на одиницю продукції без зниження її якості; зменшення затрат живої праці на одиницю продукції на основі науково-технічного прогресу; скорочення витрат на реалізацію продукції за рахунок удосконалення форм її збуту; зменшення витрат від браку та безгосподарності, ліквідація непродуктивних витрат; економія в адміністративно-управлінській сфері на підставі раціональної організації апарату управління підприємством [5].

Спираючись на опрацьовані фінансові показники, сільськогосподарські підприємства складають перспективні, поточні та оперативні фінансові плани. Поточна та оперативна фінансова робота на аграрному підприємстві спрямовується на практичне втілення фінансового забезпечення його підприємницької діяльності, постійне підтримування платоспроможності на належному рівні. Зміст поточної оперативної фінансової роботи на сільськогосподарському підприємстві полягає в слідуючому: постійна робота зі споживачами стосовно розрахунків за реалізовану сільськогосподарську продукцію (роботи, послуги); забезпечення своєчасної сплати податків, інших обов'язкових платежів у бюджет та цільові фонди; своєчасне проведення розрахунків із заробітної плати; своєчасне погашення банківських кредитів та сплата відсотків; здійснення платежів за фінансовими операціями та ін. [4]

При цьому важливим є здійснення аналізу та контролю фінансової діяльності сільськогосподарського підприємства, під яким розуміють діагноз його фінансового стану, що уможлиблює визначення недоліків та прорахунків, виявлення та мобілізацію внутрішньогосподарських резервів, збільшення доходів та прибутків, зменшення витрат виробництва, підвищення рентабельності, поліпшення фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому. Підприємство має опрацьовувати таку систему показників, за допомогою якої воно змогло б із достатньою точністю оцінити поточні та стратегічні можливості підприємства. Аналітичну роботу сільськогосподарських підприємств можна поділити на два блоки: аналіз фінансових результатів та рентабельності; аналіз фінансового стану підприємства [6].

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження дозволили зробити певні висновки щодо основних напрямків покращання фінансового стану аграрних підприємств та формування їх фінансової стійкості, а саме [1]:

— удосконалення інформаційного та методичного забезпечення фінансового стану підприємств; розробка методичного забезпечення процесу прогнозування фінансового стану підприємств;

— удосконалення структури аналізу стану підприємства, залежно від мети та змісту роботи на кожному етапі;

— опрацювання методики форм фінансової звітності, що дозволить підвищити її аналітичні можливості та реальність оцінки майна;

— розробка методики комплексної бальної оцінки фінансового стану підприємства, яка б дозволила проаналізувати стан підприємства за оптимальною сукупністю фінансових показників та коефіцієнтів;

— удосконалення теоретичних засад формування та реалізації інформаційної системи підприємства.

Література:

1. Антипенко Є. Підвищення фінансової стійкості підприємства / Є. Антипенко // Економічний аналіз. — 2011. — № 9. — С. 29—32.
2. Білуха М.Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит / М.Т. Білуха. — К.: Українська акад. оригінальних ідей, 2005. — С. 69—75.
3. Білик М.Д. Фінансовий аналіз / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Прутуляк, Н.Ю. Невмержицька // Фінансовий аналіз. — Вид. 2-ге, без змін. — К.: КНЕУ, 2009. — 592 с.
4. Крейнина М.Н. Финансовый менеджмент / М.Н. Крейнина // Дело и Сервис, 1998. — 304 с.
5. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства / С.Ф. Покропивний. — К.: КНЕУ, 2001. — 528 с.
6. Рудницька О.М. Шляхи покращання фінансового стану українських підприємств / О.М. Рудницька, Я.Р. Біленська / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Logistyka/2009_649/19.pdf
7. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства / Г.В. Савицька. — К.: Знання, 2004. — 654 с.
8. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз / Ю.С. Цал-Цалко // Фінансовий аналіз. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 566 с.

References:

1. Antipenko, E. (2011), "Increasing the financial stability of the enterprise", *Economic Analysis*, vol. 9, pp. 29—32.
2. Bilukh, M.T. (2005), "Financial control: theory, revision, audit", *Ukrains'ka akademiia oryhinal'nykh idej*, pp. 69—75.
3. Bilyk, M.D. Pavlovskaya A.V. (2009), *Finansovyy analiz [Financial Analysis]*, 2nd ed, KNEU, Kyiv, Ukraine.
4. Kreynina, M.N. (1998), *Finansovyy menedzhment [Financial management]*, Business and Service, Moscow, Russia.
5. Pokropivny, S.F. (2001), *Ekonomika pidpriemstva [Enterprise Economics]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.
6. Rudnitska, A.M. and Bilenska, Ya.G. (2009), "Ways of improving the financial condition of Ukrainian enterprises", available at: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Logistyka/2009_649/19.pdf (Accessed 20 July 2017).
7. Savitska, V.G. (2004), *Ekonomichnyy analiz diial'nosti pidpriemstva [Economic analysis of the enterprise]*, Knowledge, Kyiv, Ukraine.
8. Tsal-Tsalko, Y.S. (2008), *Finansovyy analiz [Financial Analysis]*, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 03.08.2017 р.